

OPLEIDING BESTUURLIJKE INFORMATIEKUNDE NIET GEWENST

Conclusie van het symposium "Het onderwijs in de Bestuurlijke Informatiekunde"

V. van Swede

Op 30 mei 1990 werd naar aanleiding van het verschijnen van het boek "Bestuurlijke Informatiekunde" van Bots, van Heck, van Swede en Simons een symposium en workshop gehouden onder de titel "Het onderwijs in de Bestuurlijke Informatiekunde". Doel van de dag was de afstemming van vraag en aanbod in het BIK-onderwijs in kaart te brengen. De 40 deelnemers bestonden qua aanbodzijde uit hoogleraren, universitair docenten en HBO-docenten in BIK en van de vraagzijde uit personeels- en informatiemangers van overheid en grote bedrijven. Het symposium werd gezamenlijk georganiseerd door Cap Gemini Publishing, de vakgroepen Bedrijfskunde van de universiteiten van Groningen en Wageningen en het Cap Gemini Pandata Informatica Instituut. Het werd uiteindelijk een geslaagde dag, waarbij de verrassende eindconclusie voor veel deelnemers, waaronder de schrijver van dit artikel, een regelrechte eye-opener was.

'Managers ergeren zich aan informatiekundigen'

Dagvoorzitter Prof.ir. P.A. Tas, directeur van het Expertise Centrum, opende met de opmerking dat hem momenteel veel klachten bereiken over de aansluiting van BIK-onderwijsaanbod en -vraag. Zo was het verschil tussen gewone informatiekunde en agrarische informatiekunde ook hem onduidelijk. Ook verwoordde hij de zorg

van managers over de huidige informatiekundigen: "Zij (informatiemangers en -analisten) vertellen steeds wat wij doen moeten, zonder de business te kennen. We hebben niets aan ze!".

'Geen plaats voor BIK'

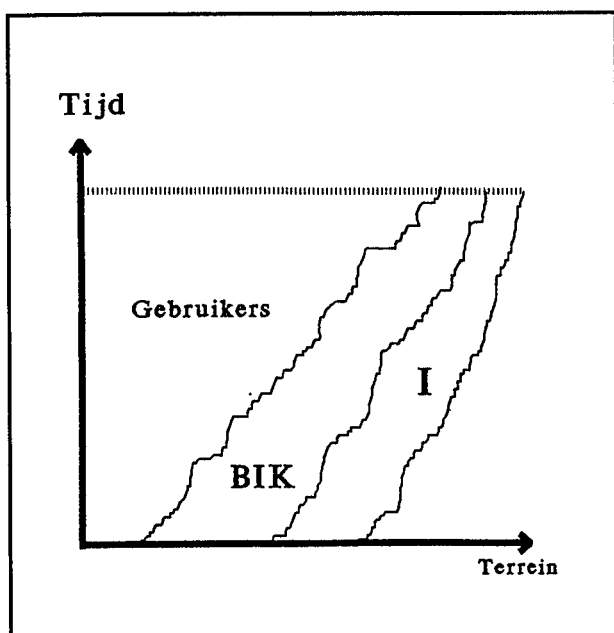
Prof. dr. A.A.I. Holtgreffe sprak met twee petten op. Als buitengewoon hoogleraar BIK aan de VU en als coördinerend informatiemanager bij de Nederlandse Spoorwegen. Hij hield een lezing onder de titel "BIK's plaats, niks plaats", waarmee hij wilde aangeven dat de snel veranderende technologie een vaste plaats voor BIK onmogelijk maakt. Hij trok daarvoor de volgende vergelijking: "Stel dat de vraag over de invulling van de BIK-opleiding 5 jaar geleden werd gesteld. Dan was er geen sprake van PC's, Expert Systemen, van een strijd over gegevensgericht en procesgericht, van strategische informatiesystemen, prototyping, CASE, IPSES, Workbenches etc. Tien jaar geleden was er nog geen tekstverwerking, programmeerde men met ponskaarten in COBOL en Assembler, sprak men niet van mainframe maar van computer en was automatiseren vooral "werk afpakken van mensen". En 25 jaar geleden was alle aandacht gericht op machinecode, bytes en geheugenruimte. Stel je daartegenover dat mensen 40 jaar in organisaties werken, dan werken mensen die in 1992 afstuderen tot in het jaar 2032 in organisaties. Dit betekent dat BIK een voortdurend wijzigende plaats ten opzichte van het werk van mensen zal hebben, veel sneller veranderend dan andere studierichtingen".

'BIK is een bewegende brug tussen gebruikers en informatici'

Holtgreffe definieerde BIK als een bewegende brug (figuur 1) tussen gebruikers en informatici. "We moeten kijken naar wat de kerninformatici doen en of we dat kunnen gebruiken. We moeten niet proberen het BIK-terrein steeds groter te maken. Een BIKker moet in een organisatie voortdurend aan kennisvernieuwing doen, anders wordt hij een gebruiker. Zodra een bepaalde technologie vertrouwd wordt voor gebruikers (vergelijk het typen), moet deze uit het werkgebied van de BIK-functionaris verdwijnen.

'BIK moet in het onderwijs niet concurreren met toepassers'

Bij de Spoorwegen gebruiken vrijwel alle 9000 medewerkers die aan een PC-privé project hebben meegedaan de computer thuis voor zakelijke toepassingen. Zou je omgaan met de PC in het BIK-onderwijs opnemen, dan zou op het moment van afstuderen dit probleem allang achter-



Figuur 1 - Bewegende brug

haald zijn en wellicht omgaan met netwerken van belang zijn".

In zijn lezing ging prof. Holtgreffe verder nog in op de taken die bestuurlijk informatiekundigen moeten vervullen en op het gegeven dat aanbod en vraag in het BIK-onderwijs niet op elkaar zijn afgestemd. Bedrijven wensen BIKkers die verstand hebben van de organisatie en van toepassingen. De opleiding richt zich juist op gegevens en infrastructuur.

Naar aanleiding van de lezing van prof. Holtgreffe merkte prof. Tas nog op dat bij een symposium als dit kennelijk nooit lijnmanagers aanwezig zijn. Hij zou graag eens willen horen wat zij qua BIK-kennis van hun medewerkers verwachten.

Bestuurlijke Informatiekunde-opleidingen: afstemming tussen bedrijfsleven en onderwijs'

Dit was het thema van de lezing die L.A.C. de Langen, manager Education bij AKZO, hield. Daarbij schetste hij de moeilijke weg die AKZO aflegde om tot een goede BIK-opleiding voor zijn medewerkers te komen. Bij AKZO is de afdeling Education onder Information Technology geplaatst. Als zodanig was De Langen vanaf 1988 betrokken bij de opleidingsproblematiek in het kader van BIK, die ook nu nog niet altijd helder is. De visie bij AKZO is dat InformatieTechnologie ondersteunend moet zijn aan de bedrijfsdoelen en geen doel op zich mag vormen. Momenteel is er een proces om dit op gang te brengen.

Bij Education kwamen signalen binnen dat de medewerkers die verantwoordelijk waren en nog steeds zijn voor informatie en informatievoorziening eigenlijk niet voor die taak opgeleid zijn. Veelal zijn het economen of bedrijfskundigen. Om dit te verhelpen werd een seminar voor de betrokken managers georganiseerd. Iedereen was enthousiast, maar het geleerde werd nooit in de praktijk gebracht, omdat de dagelijkse problemen direct na het seminar alle aandacht opeisten. Daarna werd het seminar nog enkele keren herhaald met een minder hooggegrepen doelstelling: pure attitudevorming.

Vervolgens werd onder het motto "getting IT ready for the nineties" een werkgroep ingesteld die een aanpak moest aangeven om tot een versterking van de IT/businessintegratie te komen. Men besloot een geschikte opleiding te zoeken voor de AKZO-informatiemanagers. Daartoe ging men alle opleidingsbedrijven, universiteiten en hogescholen af. Uiteindelijk werd gekozen voor de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, omdat die een duidelijke visie op de opleiding hadden gedefiniëerd. Toen men dacht klaar te zijn voor het echte werk, bleken de problemen pas. NHL en AKZO hadden totaal verschillende visies. Bovendien had de door de overheid aan het project toegevoegde projectleider, Paulus Morssink, een derde visie. Ook bleek binnen AKZO aan het begrip Information Management geen eenduidige invulling te zijn gegeven in de diverse business-lines. Oorzaken waren vooral het verschil in vooropleiding en ervaring van de betrokken informatiemanagers en de belangen van degene aan wie gerapporteerd moest worden, vaak de financial controller. Een jaar later werd besloten de geplande opleiding niet door te laten gaan en is men blijven zitten met het gevoel dat het

werken aan zo'n opleiding niet echt zinvol is en niet echt leeft.

De Langen: "De meeste post-academische opleidingen sluiten niet echt aan bij de behoefte van het bedrijfsleven. Het bedrijfsleven kan niet echt duidelijk maken wat voor soort opleidingen er binnen het bedrijf nodig zijn. Bovendien zijn het bedrijfsleven en het onderwijs beiden eigen-wijs. Van echt willen weten wat het onderwijs in huis heeft of wat het bedrijfsleven aan eisen stelt is meestal geen sprake".

Intussen was er een contact ontstaan met het instituut TIAS van de Katholieke Universiteit Brabant (in casu raadgevend bureau Nielen). Dit zou voorstellen doen over een cursus BIK voor business-managers of personen onder deze figuur belast met informatie-technologie. Voertaal Engels, veel aandacht voor de praktijksituatie, uitgaan van concrete actualiteit zoals het schrijven van een informatieplan met alle consequenties vandien. In een vroeg stadium werd overleg gevoerd met financiële controllers en automatiseringsmanagers. De eerste reacties waren zo positief dat men snel verder kon. Echter de voorgestelde lengte van de cursus -ongeveer 5 weken in een tijdsbestek van 5 maanden- bleek onoverkomelijke bezwaren voor de managers op te leveren. De Langen: "het commitment van verantwoordelijken en het draagvlak binnen de organisatie ontbreekt vaak".

Structurele opleidingsplannen zijn dus verder blijven steken. Wel leidden de aanbevelingen van Nielen tot een invulling en een breed draagvlak van het topmanagement voor IT-beleid en -strategie. Nu werkt men hard aan de vertaling hiervan naar het opleidingsbeleid in termen van doelgroepen en doelstellingen. Voorop staat dat een inspanning daadwerkelijk iets moet toevoegen aan de doelen van het bedrijf. Diverse echelons binnen de organisatie krijgen diverse opleidingen met verschillende doelen, maar altijd gericht op IT businessgericht maken.

De Langen stelde vervolgens dat het opzetten van een opleiding in samenwerking met het bedrijfsleven zeer goed mogelijk is, maar dat vooraf nauwelijks vast te stellen is of er cursisten komen, omdat de voor de kosten verantwoordelijke lijnmanagers van bedrijven er nog niet aan toe zijn. Daarom moeten het bedrijfsleven en het onderwijs over andere zaken praten dan over het opzetten van opleidingen.

Bedrijfsleven en onderwijs zullen volgens de Langen samen moeten praten over:

- onderwijs, marketing, public relations en netwerkbouw
- samenwerking, de wil om eruit te komen, behoefte-analyse (compleet), onderzoek naar de koppeling tussen PAO-onderwijs en management-development-beleid
- marktwaarde van de cursist na afloop, weggaan na de studie en terugkomen van de cursus zonder dat er veranderingen in de manier van werken kunnen worden aangebracht.

De Langen: "Er is behoefte aan flexibele, creatieve, gemotiveerde generalisten in het bedrijfsleven. Mensen die veranderingsgezind zijn, in willen en kunnen spelen op veranderingen". Volgens de Langen moet een BIKker een zeer brede blik, kennis van een traditioneel vak, basiskennis van bedrijfskunde, economie, bestuurskunde, psycholo-

gie en informatica en persoonlijke vaardigheden bezitten. De rest leert hij er tijdens zijn werk wel bij. Dit vereist een interdisciplinaire opleiding.

De Langen: "Het onderwijs is niet in staat om een interdisciplinaire opleiding te verzorgen. De hoofdstructuur van vakken is nog niet echt te doorbreken. Maar het vakgebied bestuurlijke informatiekunde is nog zo jong dat hier alle mogelijkheden open liggen om van deze studierichting iets te maken waar iedereen iets aan heeft: studenten, onderwijs en bedrijfsleven.

Visie prof. Tas

Prof. Tas ging vervolgens in op de twee lezingen en de betekenis daarvan voor de afstemming tussen aanbod en vraag aan BIK-onderwijs.

"Als de vragers al niet weten waar zij het over hebben, hoe kun je dan het aanbod daarop afstemmen? Driekwart van de problemen op het gebied van bestuurlijke informatiekunde zijn management- en organisatieproblemen. De problemen op het technische vlak spelen een kleine rol.

En wat zijn BIKkers nu eigenlijk voor mensen? Functionarissen in de zin van Holtgreffe (brug tussen gebruikers en informatici), informatie-analisten of systeemontwikkelaars? Waar doen we BIK voor? Kennelijk zijn er problemen. De vraag is nu hoe je de relatie tussen aanbod en vraag gestalte kan geven. Het is in dat verband interessant dat Holtgreffe de keuze heeft gedaan om als de gebruiker weet waar het over gaat hem verder met rust te laten. Holtgreffe is echter te technisch gericht. De organisatie waar je in bouwt, het managementadvies en het effect van informatie op de organisatie zijn belangrijke invalshoeken."

'Een vak leren, praktijkervaring in een organisatie en echte cases zijn belangrijk'

"Je hoeft niet alles te weten wat er in de boeken staat. Het is onmogelijk alle kennis en vaardigheden van het lijstje van De Langen in mensen te stoppen. Is het dus wel zinvol studenten 4 jaar deze dingen te leren? Naar mijn idee niet. Het is beter dat mensen een echt vak leren en daarnaast wel iets verstand hebben van BIK-zaken. Het verdere nodige leer je vooral in de praktijk. Organisaties werken immers nooit volgens het boekje. Cultuur, macht en politiek spelen een grote rol."

"Hoe kun je nu tóch mensen, en met name managers tijdens die praktijk een goede opleiding geven? Niet door ze op seminars verhalen door deskundigen aan te bieden, maar door ze echte cases te geven, met de werkelijke opdrachtgever en gebruiker erbij. Als men deze aanpak kiest, komt men tot een heel andere kijk op de problemen."

Discussie

Vervolgens werd in vier werkgroepen gediscussieerd over BIK-onderwijs. Daarbij kwam men tot de volgende uitspraken:

Wat is een BIKker?

"Een BIKker is een staffunctionaris of adviserende persoon in de lijn, die gevoelig is voor de bedrijfsmaterie, een brugfunctie vervult tussen lijn en informatica en informatiedeskundig is. Hij/zij mag geen automatiseerder zijn

(in de zin van een techneut) en moet de (on)mogelijkheden van informatietechnologie en de gevolgen van keuzes kunnen aangeven aan de lijnmanagers."

Wat moet een BIKker weten en kunnen?

"BIKkers hebben in eerste instantie materiekkennis nodig. Daarnaast bedrijfskundige kennis, basiskennis BIK, flexibiliteit en communicatieve vaardigheden."

Hoe moet een BIK-opleiding eruitzien?

"Het huidige aanbod aan BIK-opleidingen is zo onoverzichtelijk en chaotisch dat hier voor de vragers niet uit te kiezen valt. Een echte BIK-studierichting is niet gewenst. Het reguliere onderwijs moet opleiden tot generalisten. Het niet-reguliere tot specialistische, up-to-date kennis. Bij een traditionele studierichting op Universiteit of HBO kan BIK-kennis worden opgedaan door dit als los vak of als modules te onderwijzen, door een kopcursus in het laatste jaar of door PAO (post-academisch onderwijs). Men leert vervolgens voortdurend bij in de praktijk van het werk en door het volgen van gerichte cursussen. Op universiteiten dient men zich niet te richten op algemene BIK-opleidingen, maar op bepaalde aspecten (kerninformatica).

Welke vorm moet het onderwijs hebben?

De onderwijsvorm is van groot belang. Het is dus niet alleen een kennisprobleem. Echte cases zijn belangrijk. Men leert ze in een drietrapsraket. Eerst korte oefeningen, dan een uitgebreide case, dan een echte praktijkcase uitvoeren. De auteurs van het boek werden verzocht om de in Wageningen gehanteerde uitgebreide cases ter beschikking te stellen om aan het tweede onderdeel te kunnen voldoen. Een praktijkcase kan dan worden gerealiseerd door bijv. een definitiestudie bij een boer, winkelier, verzekeringstussenpersoon of klein bedrijf uit te voeren.

In de navolgende algemene discussieronde werd nog gesteld:

Prof. Holtgreffe: "Hoewel de studenten BIK aan de economische faculteit allen direct een baan vinden, en je zou denken dat de afstemming tussen vraag en aanbod goed is, meen ik toch dat er meer economische kennis in de opleiding moet, en dat BIK alleen als ondersteuning moet dienen. Opmerkelijk is dat 20% van de afstudeerders direct een eigen bedrijf begint op het gebied van een bepaalde toepassing, bijv. een produkt voor banken."

De Langen: "Goed gebruik maken van informatietechnologie is voor een manager essentieel. BIK is bij AKZO een tijdelijk probleem dat na drie à vijf jaar verdwenen is."

Samenvatting

Hierna gaf prof. Tas een samenvatting van de dag.

- Er is een redelijke overeenstemming dat er geen echte BIK-opleiding moet komen. De stapel boeken die daarvoor nodig is, is teveel.
- De vraagzijde is redelijk belicht en met name zijn er cases en praktijkvoorbeelden nodig.
- Het boek is heel aardig bruikbaar bij de geschetste opleidingen alsook als introductie in en overzicht van het vakgebied.

Conclusie van uw notulist: de verschillende visies die naar voren gekomen zijn, zijn goed te verenigen.

Het volgende plaatje komt naar voren:

Regulier BIK-onderwijs moet gegeven worden als een vak dat een onderdeel vormt van een normale materiële opleiding. Daarbij moet een brede basiskennis BIK worden bijgebracht, die niet alleen informatica, maar ook organisatieleer, managementleer, psychologie, veranderingsleer, voorlichting, sociale en communicatieve vaardigheden e.d. omvat. De afgestudeerden moeten breed leren kijken en flexibele, creatieve, veranderingsgezinde personen worden. De onderwijsvorm, met zoveel mogelijk echte praktijkcases, is daarbij erg belangrijk. Opleiden in specialistische informatietechnologie is niet zinvol, vanwege de snelle veranderingen. De echte ontwikkeling tot BIKker vindt plaats tijdens het werken in een organisatie. Daarbij schoolt men zich voortdurend bij. Op het juiste moment kan men dan gebruik maken van gerichte cursussen van niet-regulier onderwijs of van post-academische opleidingen. Bepaalde BIK-onderdelen kunnen als kern-informatica aan universiteiten worden gegeven. □

drs. Victor van Swede is senior docent/adviseur bij het Cap Gemini Pandata Informatica Instituut, mede-auteur van het boek "Bestuurlijke Informatiekunde".

BIJLAGE: LEDENLIJST

Eindelijk ligt de 'uitgebreide' ledenlijst van VIAS als bijlage bij deze Agro Informatica in uw brievenbus. Een lange periode ligt achter ons waarin door velen hard gewerkt is om dit professionele produkt bij u te krijgen.

Iets nieuws opzetten kost tijd, veel tijd. Niet alleen de lay-out, de structuur, de vormgeving van de ledenlijst maar ook het massaal inbrengen van alle gegevens in het Leden-administratie-systeem. Enkele technische gegevens: het is op maat gemaakt, geschreven door ons bestuurslid Bert Annevelink met behulp van Dataflex 2.3. Voor de opmaak van de ledenlijst is een speciale uitvoer gegenereerd, die door Ventura, het gebruikte DTP pakket, ingelezen kan worden. De vormgeving is het werk van Bob Zwanikken.

De basis ligt er nu en daarmee is naar de mening van het bestuur de continuïteit van de ledenlijst gewaarborgd; de ledenlijst is tenslotte een belangrijk produkt van onze vereniging.

Een toelichting op de indeling:

- Alfabetische volgorde;
- Per lid zijn alle algemene gegevens opgenomen; zowel de persoonlijke als de ev. bedrijfsgegevens;
- Per aandachtsgebied zijn alle namen van de (geïnteresseerde) leden opgenomen.

Welke gegevens treft u aan:

Alle leden die per 1 januari 1991 in de leden-administratie zitten, uitgezonderd degene die expliciet middels het enquête-formulier hebben aangegeven hierop geen prijs te stellen;

Van de geselecteerde leden treft u alle algemene gegevens aan, behalve van de leden die (nog) geen enquête hebben teruggestuurd. Van deze leden zijn maar weinig gegevens bekend.

Enkele statistische gegevens:

- aantal opzeggingen per 31/12/1990: 21;
- aantal leden per 1/1/1991: 508;
- aantal leden in deze ledenlijst: 481;
- aantal verwerkte enquête-formulieren: 354;
- aantal studentleden: 20.

Met dank voor ieders medewerking aan het tot stand komen van deze eerste 'uitgebreide' ledenlijst, zegt het bestuur u hierbij toe dat eenmaal per jaar een nieuwe actuele versie zal gaan verschijnen. Hiertoe zult u te zijner tijd een nieuw (voorbedrukt) enquête-formulier ontvangen.

Wij verzoeken u om met name de algemene gegevens in de ledenlijst goed te bekijken op juistheid, aangezien het bestuur deze gegevens regelmatig gebruikt. Wijzigingen gelieve u bij voorkeur schriftelijk door te geven aan het adres zoals opgenomen in de colofon.

*Joop W.M. Kuipers,
Ledenadministratie VIAS,
Zutphen, 15-1-1991.*